

Dr Mikołaj Banaszkiewicz
(Instytut Historii UJ)

**Lektury rosyjskiego liberała w drugiej połowie XIX wieku
/streszczenie popularno-naukowe/**

Celem projektu badawczego jest ukazanie liberalnego oblicza dziewiętnastowiecznej Rosji. Wbrew potocznym skojarzeniom nie była ona wyłącznie bastionem wsteczności. Nadspodziewanie dużą popularność zdobył wówczas liberalizm. Nie stało się to przez przypadek. Zdecydowało o tym oddziaływanie literatury zagranicznej: beletrystyki, dzieł naukowych, publicystyki społeczno-politycznej. Zazwyczaj docierała ona do Rosjan za pośrednictwem przeglądów bibliograficznych publikowanych w liberalnej prasie. Liberalni publicyści odegrali rolę posłańców Europy Zachodniej. To dzięki nim Imperium Rosyjskie zbliżało się do Europy. To dzięki nim wielu Rosjan uznało europejskie ideały – wolność i równość. Projekt badawczy zademonstruje, jak dokonał się ten proces. Aby to zrobić, trzeba przeanalizować recenzje zagranicznych nowości wydawniczych, które publikowano na łamach gazet codziennych i czasopism.

Projekt badawczy ma na celu ukazanie rosyjskiego liberalizmu jako wpływowej ideologii i ruchu społecznego. Punktem wyjścia jest 1855 r., gdy po śmierci „żandarma Europy” – cara Mikołaja I Rosja wkroczyła w „epokę wielkich reform”. Dopiero od tego momentu w dziejach Imperium Rosyjskiego zyskała znaczenie opinia publiczna a idee liberalne zdobyły szeroką popularność. Cezurą końcową jest rewolucja 1905 r., zamykająca pierwszy etap kształtowania się rosyjskiego liberalizmu. Obiektem analizy będą przeglądy bibliograficzne drukowane w najważniejszych liberalnych gazetach i czasopismach drugiej połowie XIX w. Celem analizy jest ukazanie sensów, jakie liberalni publicyści nadawali recenzowanym dziełom w zamiarze propagowania swojej wizji rozwoju Rosji. Bez znajomości publicystyki czołowych periodyków nie sposób zrozumieć nośności idei liberalnych przed rewolucją 1905 r.

Projekt badawczy opiera się na realizacji badań podstawowych w zakresie historii politycznej i historii myśli politycznej. Do tej pory historycy koncentrowali się na twórczości najwybitniejszych myślicieli liberalnych i nie przejawiali zainteresowania prasą. Projekt badawczy „zrywa” z tradycją opisywania rosyjskiego liberalizmu jako zjawiska elitarnego. Jego realizacja przyniesie praktyczne korzyści. Po pierwsze, pozwoli obalić stereotyp o Rosji jako kraju wyłącznie dwóch skrajności: reakcyjnego konserwatyzmu i rewolucyjnego radykalizmu. Po drugie, udowodni przywiązanie wielu Rosjan do uniwersalnych wartości (wolność, równość), na których opiera się cywilizacja europejska. Po trzecie, ukaze przestrzeń dialogu między Europą a Rosją – dialogu opartego na uznaniu wartości liberalnych. Nie da się jednak wykluczyć, że współczesna Rosja obierze w końcu liberalną drogę rozwoju.